

L'urbanisme

XVI Trobada de Centres d'Estudi d'Eramprunyà

Espai del Mar.
Castelldefels, 21 d'Octubre de 2023

PROGRAMA - HORARI

8:30 Acreditacions.

9:00 Benvinguda i presentació.

9:15 Ponència.- “Resultats preliminars de la recerca de camins medievals d'accés al castell d'Eramprunyà”, per Xavier Parellada (CEB), Jordi Corbalan (UME), Josep Maria Comas (UME) i Jordi Sánchez (CEB). (pàgina.4)

9:45 Comunicació + Ponència.- “El carrer de la Riera. L'evolució des d'un camí de cabres fins convertir-se en el carrer d'entrada més important del poble..”, per Sebastià Herreros, Maria Marcé. Grup de Genealogia de Sant Climent. +de1000. Històries de Sant Climent. (pàgina 6)

10:25 Ponència.- “Castelldefels: una ciutat de torres de vigilància i de defensa ja en els segles XIV i XV? ”, per Alfonso López Borgoñoz, GREHIC. (pàgina 8)

10:55 Comunicació.- “Tot ho tenim a Gavà”, per Assumpció Gabernet. Arxiu de Gavà. (pàgina 10)

11:15 PAUSA

11:45 Comunicació.- “Les urbanitzacions i els promotors urbanístics de Viladecans (1852-1957)”, per Antonia Altamirano Cardoso, Xavier Calderé Bel, i Manuel Luengo Carrasco. Arxiu Municipal de Viladecans – Ajuntament de Viladecans (pàgina 12)

12:05 Comunicació.- “Oliveretes: 15 anys de resistència veïnal contra les agressions al territori”, per David Nieto, i Anna Muns. Grup Tres Torres; Plataforma *Salvem Oliveretes*. (pàgina 22)

12:25 Ponència.- “La construcció de la carretera de Barcelona a Santa Creu de Calafell al seu pas per Sant Boi, Viladecans, Gavà i Castelldefels.”, per Jaume Lligadas Vendrell, i Vicky Herrero Garcia. Grup Tres Torres. (pàgina 14)

12:55 Comunicació.- “Excursió a la platja de Castelldefels al juliol de 1931”, per Alfonso López Borgoñoz. GREHIC. (pàgina 16)

13:15 PASSEIG

14:00 DINAR

16:00 Ponència.- “L'eclosió dels càmpings a l'Espanya franquista: el cas de la *Playa de Barcelona* ”, per Maribel Rosselló, Manel Guàrdia. Universitat Politècnica de Catalunya (UPC); Arxiu Municipal de Gavà. (pàgina 18)

16:30 Comunicació.- “Fotografiar els marges. Una societat en transformació. Gavà anys 60 i 70 ”, per Benet Solina. Arxiu Municipal de Gavà. (pàgina 20)

16:50 Possibilitat d'intervenció.- “Sant Boi de Llobregat i la seva evolució urbanística”, per Carles Serret, i Maria-Lledó Barreda. La Rutlla.

En finalitzar les intervencions:

Cloenda i convocatòria de la XVII Trobada.

Resultats preliminars de la recerca de camins medievals d'accés al castell d'Eramprunyà.

Xavier Parellada (CEB), Jordi Corbalan (UME),
Josep Maria Comas (UME), Jordi Sánchez (CEB)

La localització casual d'un tram de camí empedrat desconegut proper al castell d'Eramprunyà va incitar la recerca dels accessos medievals al castell. La font principal de documentació va ser la cartografia de finals del segle XIX i inicis del segle XX, destacant el plànol de la finca del "Bosch del Castell" de l'any 1897 conservat al Arxiu de la Baronia d'Eramprunyà i el plànol del cadastre vell de Gavà de l'any 1932.

La recerca de camp va permetre identificar la continuïtat i enllaços del camí, així com la localització d'altres restes que semblaven coincidir amb alguns elements desconeguts inclosos dins del plànol del 1897, com ara les "trinxeres" i el "trull", així com altres elements no documentats com cisternes i possibles construccions precàries. També va permetre valorar la gran vulnerabilitat d'alguns trams d'aquells camins al pas de senderistes i ciclistes i als llaurats dels porcs senglars, pel que tot plegat s'ha posat en coneixement de l'administració gestora del territori i del patrimoni històric, tot

demanant la consolidació urgent dels elements més fràgils. Posteriorment, a partir de les reunions conjuntes i visites in situ dutes a terme, s'ha començat a treballar en la redacció d'un projecte per a determinar quines actuacions de recuperació i consolidació són prioritàries i com s'han de dur a terme. També s'està valorant quins d'aquests elements es poden integrar a la xarxa de camins d'ús públic i als itineraris guiats del castell.

Castell d'Eramprunyà des del Brugués.

Carrer de La Riera des de Cal Galan, als anys 1950.

El carrer de la Riera.

L'evolució des d'un camí de cabres fins convertir-se en el carrer d'entrada més important del poble.

Sebastià Herreros, Maria Marcè
Grup de Genealogia de Sant Climent
+de1000. Històries de San Climent de Llobregat

El carrer de la Riera, actual "Rambla Riera" és la via de Sant Climent que més ha evolucionat en els darrers 100 anys.

En el segle X, Sant Climent de Llobregat va néixer als peus del Camí Ral que anava de Barcelona cap al sud, a partir de la construcció de la primitiva església i de les primeres cases que van aparèixer a l'entorn d'aquesta via, formant el que seria el Carrer Major, que pujava des de la confluència de les rieres de les Comes i del Querol (anomenada riera de Sant Climent a partir d'aquest lloc) i el mateix Camí Ral.

La riera de les Comes (també coneguda com riera dels Escarabats) recorria la part posterior de les cases del carrer Major i al marge oposat van aparèixer les primeres cases del que acabaria sent el carrer de la Riera, quan la població va començar a créixer.

Tot i la construcció d'un gran casal com cal Fuster, lligat a la masia de can Mas en el segle XVIII, aquest carrer poc urbanitzat i sotmès a les inclemències naturals de les rierades, va viure en un segon pla de la vila fins als anys 20 del segle passat, quan es va enderrocar la casa de cal Burro que estava situada entre la Plaça, el carrer Major, cal Marí i cal Fuster i va obrir-se el poble a costat de Mestral, on ja hi havien aparegut, també, el carrer de Nou de Sant Climent i el carrer del Mig. El pas de la casa de la Vila des de la Plaça a cal Marí i la construcció del Pont sobre la riera de les Comes van ser passos fonamentals per a l'evolució del carrer de la Riera que va passar de ser una camí de cabres (literalment dins la llera de la riera) al centre de referència de la població en el segle XX i en el XXI, amb l'obertura de la biblioteca de ca l'Altisent i la urbanització i enjardinament del Torrent de Santa Cecília.

Inauguració de la biblioteca de Ca l'Altisent.

Masia de Can Vinyes.

Castelldefels: una ciutat de torres de vigilància i de defensa ja en els segles XIV i XV?

Alfonso López Borgoñoz

Grup de Recerques Històriques de Castelldefels

Sens dubte, Castelldefels, com altres pobles de la comarca com Gavà o Viladecans, des de l'inici de l'Edat Mitjana va tenir disseminats pel seu terme municipal actual més torres de defensa de les que se suposava fins fa uns anys.

Ates el caràcter aïllat de moltes de les seves masies, possiblement (s'ha de fer una recerca arqueològica curosa) es va ubicar una torre prop d'algunes per millorar-ne la protecció, especialment en el cas de les més aïllades com les situades a Can Vinyes, Can Jover o Torre Fael, a prop del Garraf i lluny de l'exigu centre urbà medieval de Castelldefels. Tal vegada estudis arqueològics futurs ens permetran saber si altres masies aïllades, com Ca N'Eimeric, també van tenir una.

També es van situar torres aïllades en punts alts, en la proximitat de camins i prop de llocs d'especial interès, per controlar l'accés a la ciutat des del Garraf (torre Moruna, cerca de l'ermita de Sant Salvador dels Arenys i de la masia de Can Vinyes o de Sant Salvador dels Arenys) o per un ramal de l'antic Camí Ral de València (com potser la torre medieval sota la de Clement Savall), o al castell.

Les mateixes, com sí que va passar a Gavà, no van haver de servir com a centres d'unitats jurisdiccionals de cap mena, sinó merament defenses dels seus propietaris o punts de control aixecats pel senyor de Castelldefels o de l'Eramprunyà.

Torre de Climent Savall. S'observa en la seva base, sobretot a les cantonades, l'ús de pedres calcàries, que tal vegada siguin un vestigi d'una torre anterior a l'actual.

la idealització del Gavà pagès, l'eslògan del «Tot ho tenim a Gavà»...— i que han condicionat les valoracions que la ciutadania té de la població.

Valoracions que, d'altra banda, han anat canviant amb el pas dels anys en funció de l'època, la ideologia dels autors o dels projectes polítics i han contribuït a formar —o deformar—, els elements que conformen la imatge de la ciutat. Es tracta tant d'estudiar les consideracions que s'han anat efectuant dels elements formals de l'estructura urbana, com del paper simbòlic que han jugat en cada moment de la nostra història. Apropiar-nos a l'evolució de la «idea de Gavà» com un tot que s'ha anat formant, transmetent i modificant al llarg del temps. Una interrelació constant entre continuïtat i canvi, progrés i modernitat i tradició.

L'objectiu final és reflexionar sobre la necessitat de revisió constant del passat per comprendre com s'ha elaborat la imatge actual que tenim de Gavà, meditar sobre ella i replantejar algunes de les idees que posseïm sobre el present i el futur de la ciutat.

Tot ho tenim a Gavà.

Assumpció Gabernet
Arxiu de Gavà

La percepció que tenim de la ciutat o del poble on vivim, de les seves carències i qualitats, depèn d'una sèrie de consideracions que acostumen a compartir la majoria d'habitants. Aquesta percepció sovint està condicionada per la forma en què els diferents mitjans l'han presentat al llarg del temps.

La historiografia, la premsa, la literatura, les campanyes de promoció... van construint idees tòpiques sobre els nostres municipis, i n'acaben condicionant la imatge. L'anàlisi d'aquestes fonts ens permetrà observar com ha evolucionat la imatge que posseïm de Gavà des del segle XVIII fins a l'actualitat. Reflexionarem sobre els tòpics que han contribuït a crear la concepció que actualment hem adquirit de la ciutat —el simbolisme del castell,

Les urbanitzacions i els promotors urbanístics de Viladecans (1852-1957).

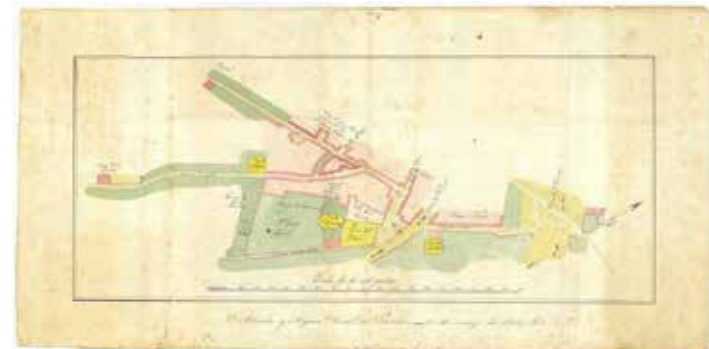
Antonia Altamirano Cardoso, Xavier Calderé Bel,
Manuel Luengo Carrasco

Arxiu Municipal de Viladecans – Ajuntament de Viladecans

L'Arxiu Municipal de Viladecans custòdia, entre els documents del seu fons municipal més destacats, dos plànols datats l'any 1852. En ells es poden observar els carrers d'un poble, els qual avui determinen la trama urbana del Barri Antic de la ciutat de Viladecans; actualment, un municipi proper als 65.000 habitants. Ambdós documents de mitjan del segle XIX són els primers plànols coneguts de la xarxa de carrers de Viladecans i simbolitzen la presa de consciència, si més no gràfica, de l'entramat urbà d'un petit poble nascut –ja feia uns 700 anys, pel cap baix–, en proximitat a la riera del Mas Font en la seva confluència amb el camí Ral de Barcelona i a redós de la Torre del Baró, coneguda llavors amb el nom de la Torre d'en Viala.

Partint d'aquell moment de presa de consciència urbana de Viladecans, l'objecte d'aquesta comunicació és, tot indicant els diversos expedients integrats en la sèrie documental de plans i projectes d'urbanització conservats en el mateix Arxiu Municipal de Viladecans, relatar quins van ser els àmbits d'eixamplament del poble de Viladecans des d'aquella data fins un segle més tard. Concretament, fins l'any 1957.

La raó d'aquest interval temporal per al nostre estudi rau en detectar com des mitjan del segle XIX, hi hagué un impuls en la construcció de diverses urbanitzacions que es van anar unint al Viladecans preexistent; urbanitzacions parcel·lades –val a dir– sense que existís una proposta reeixida de planificació urbana per part de la pròpia administració local. I aquella fou una constant la qual presencià la seva cloenda, amb l'aprovació, per part de l'ajuntament de Viladecans, del primer pla parcial d'ordenació urbana de la població, concretament el Pla Parcial del Sector Oest de l'any 1957, creat a redós de les noves perspectives de creixement que oferiria pel Pla Comarcal del 1953. Fins que va arribar aquell moment, el procés urbanitzador de Viladecans es va deixar en mans de promotors privats –locals o foranis– desitjosos d'obtenir rendes urbanes, a partir de les vendes d'unes terres que fins aquells moments havien estat paratges rústecs dedicats al conreu.

Plànol de
Viladecans.
1852.

La construcció de la carretera de Barcelona a Santa Creu de Calafell al seu pas per Sant Boi, Viladecans, Gavà i Castelldefels.

Jaume Lligadas Vendrell, Vicky Herrero Garcia
Grup Tres Torres

A mitjans del segle XVIII, empesa per la revolució industrial, s'inicia a tot Europa un procés de transformació econòmica que farà necessària la planificació i construcció de noves vies de comunicació. A Espanya la idiosincràsia centralista de l'estat concep una trama radial, amb l'epicentre a Madrid, del qual partiran els eixos principals de les vies terrestres. Tanmateix, el desenvolupament comercial i industrial faran necessari que els plans inicials es revisin, modifiquin i amplïïn al llarg del XIX amb carreteres que ja no sols connectin les ciutats principals amb la capital estatal sinó que també constitueixin una xarxa interprovincial i intraprovincial.

L'impuls i construcció de la xarxa viària anirà molts cops lligada al desenvolupament de la xarxa ferroviària que serà un condicionant a l'hora d'establir jerarquies i prioritats en la construcció de les carreteres. La inestabilitat política del convuls XIX espanyol serà també un factor determinant en el progrés i aplicació dels diferents plans.

La carretera de Barcelona a Santa Creu de Calafell és una de les vies estipulades en el pla general de carreteres de 1860. Amb el punt d'inici a la Creu Coberta de Barcelona i final a El Vendrell, s'anirà construït de manera discontinua, tant en l'espai com en el temps. El tram entre Barcelona i Cornellà/riu Llobregat estarà ja construït al 1849, mentre que les obres del segment entre Sant Boi i Castelldefels començaran el 1864 i no finalitzaran fins el 1879. Entremig, conflictes per les expropiacions dels terrenys afectats, inundacions i ensorraments del vell pont de fusta sobre el Llobregat i, reclamacions a Les Corts dels diputats catalans per les aturades, finançament i represa de les obres. Un cop conclòs el tram que restava entre Viladecans i Sant Boi quedava completada la carretera amb celebracions de tocs de campanes a Viladecans, Gavà i Castelldefels.

Excursió a la platja de Castelldefels al juliol de 1931.

Alfons López Borgoñoz

Grup de Recerques Històriques de Castelldefels

Hi havia diverses possibilitats l'any 1931 d'arribar a Castelldefels, òbviament, una era en vehicle propi. Precisament als anys vint, a la segona meitat, és el moment en què es comença a parlar de construir una prolongació de la Gran Via que creués el Baix Llobregat. L'obra trigaria gairebé 25 anys a fer-se, i serà la coneguda Autovia de Castelldefels (actual C-31). Però això encara no estava en els inicis de la República, per la qual cosa els vehicles a motor arribaven per la carretera a Santa Creu de Calafell, que vorejant les costes de Garraf unia les poblacions des de Sant Boi fins a Castelldefels i les costes del Garraf (actuals C-245 y C-246). Tenim fotos de vehicle privats aturats per aquesta carretera, amb Castelldefels al fons. També imatges dels aparcaments de la platja plenes de vehicles. Òbviament, també es podia venir amb bicicleta.

En tot cas, la ruta per carretera havia de girar en un moment donat cap a la platja. Donada la via del tren, el lloc per força era un pas a nivell amb barrera, com el que aleshores estava situat prop de Ca n'Eimeric. Des d'aquí, es prenia una via que conduïa al balneari marítim de Baños de Castelldefels i que més de 90 anys després es continua coneixent com a avinguda dels Banys (tal vegada el nom correcte seria Baños, donat que era el carrer eu portava fins els local del balneari, però és cert que 85 anys després, tothom associa més el nom del carrer als banys en general que es prenen a la platja de la ciutat).

Una altra opció era arribar amb transport públic. Hi havia autobusos des de Plaça Catalunya i Plaça Espanya els caps de setmana. I el tren deixava la gent a l'estació del poble, fins al juliol del 1931, en què donada l'enorme afluència de gent a la platja en època estival, s'inaugura un senzill baixador que facilita el trasllat a la gent que ve a la platja, i que ja no havia de venir caminant des de l'estació de Castelldefels del poble.

L'eclosió dels càmpings a l'Espanya franquista: el cas de la "Playa de Barcelona".

Maribel Rosselló, Manel Guàrdia
Universitat Politècnica de Catalunya (UPC)
Arxiu Municipal de Gavà

Tot i que tant el turisme, com la pràctica del càmping, tenen els seus propis antecedents, la irrupció del turisme de masses a Espanya, i en concret la pràctica del càmping, va conduir durant els anys cinquanta a una situació nova i inesperada que va exigir una ràpida adaptació. La transformació del litoral pròxim a Barcelona n'és una bona mostra. Algunes iniciatives circumstancials il·lustren bé el ràpid procés de creació dels primers establiments d'acampada. Mostren com van canviar les expectatives, d'urbanitzacions de segona residència dels anys 1940, a l'eclosió els anys 1950 de càmpings que van ocupar la costa i van definir la zona durant dècades.

Terrenos de Camping "BONREPOS"

PLAYA DE LA PINEDA
VILADECANS (Barcelona)

En el km. 12 1/2 de la autopista de Barcelona a Castelldefels. Abundantes pinos y suelo cubierto de hierba y arena. Accesible a los automóviles y caravanas. Electricidad. Teléfono. Colmado. Snack Bar. Instalaciones sanitarias. Situado, además, junto a un moderno establecimiento de Baños.

Camping LAS NACIONES
GAVÀ (Barcelona)

En la autopista de Barcelona a Sitges, en el término de Gavà, junto al mar, y totalmente cubierto de pinos, con extensa playa. Modernas instalaciones sanitarias. Aprovechamiento. Bar. Accesible a los automóviles y caravanas. Electricidad.

Camping MONTGO
LA ESCALA (Gerona)
(En instalación)

Situado a 2 kms. de La Escala, en una cala con bosque de pinos y suelo cubierto de hierba. Modernas instalaciones sanitarias. Aprovechamiento. Bar. Accesible a los automóviles y caravanas. Puntos de interés: Reinas de Ampurias, Puerto Griego y Costa Brava.

Camping AMPURIAS
LA ESCALA (Gerona)

A 1/2 km. de La Escala (Gerona) y junto a las Ruinas de Ampurias, en el Golfo de Rosas. Accesible a los automóviles y caravanas. Aprovechamiento. Instalaciones sanitarias. Puntos de interés: Ruinas de Ampurias, El Escolapio, el Puerto Griego y toda la Costa Brava.

Oficinas: BAÑOS POPULARES DE BARCELONA, S. A.
Travesera de Gracia, 218.- BARCELONA

*Fotografiar els marges. Una societat en transformació.
Gavà anys 60 i 70.*

Benet Solina Garcia
Arxiu Municipal de Gavà

Les dècades dels anys seixanta i setanta van representar per Gavà un període accelerat de creixement industrial, de població i urbanístic. L'any 1950, Gavà tenia 6.860 habitants, tant sols 531 més que l'any 1936. En quinze anys, però, la població es va triplicar, sobrepasant, l'any 1965, els vint-mil habitants.

L'arribada massiva de treballadors, majoritàriament industrials, trobà un poble que no podia satisfer la demanda d'habitatge que aquesta dinàmica comportava. Molts dels nouvinguts a Gavà, a partir de mitjans dels cinquanta, s'instal·laren, atapeïts, en habitatges de parents, en casetes construïdes en patis interiors d'edificis, rellogats o bé en pensions, a l'espera d'estabilitzar la seva situació i trobar un habitatge digne.

D'altres, com a últim recurs, es van establir en coves i barraques en espais perifèrics on s'hi construïren habitatges precaris que, ni de bon tros, reunien les condicions necessàries per a viure-hi.

En un context sostingut de creixement, els límits del poble edificat esdevindran la perifèria de la perifèria, un espai rústic que acollirà aquells que, tot i disposar de feina, no troben un habitatge digne on viure amb la seva família. Els afores esdevindran, per primer cop, un espai habitat al marge de la dinàmica urbana que conviurà, amb les precarietats que això comporta, amb la normalitat d'aquesta.

És en aquest context que, a mitjans dels seixanta, l'Agrupació fotogràfica Gavà va incorporar nous membres que, sense renunciar a tenir l'habitual presència a les exhibicions i a competir en concursos, experimentaven l'activitat fotogràfica com un vehicle d'expressió creativa i se sentien afins a la Nova Avantguarda: Francesc Català, Joan Mitjans i Pere Marrugat en seran el seu principals representants. Tots tres es van caracteritzar per l'interès en documentar els canvis que esdevenien al seu voltant i compartien una sensibilitat especial a l'hora d'endinsar-se en aquest nou món que es configurava als marges del Gavà tradicional. Els seus reportatges, junt amb els de Jordi Vaghi i els dels germans Anton i Jaume Muns, encara avui, ens fan partícips d'aquella realitat i del dia a dia d'uns gavanencs que, durant una bona colla d'anys, van portar una vida no gaire diferent de la d'un camp de refugiats.

Oliveretes: 15 anys de resistència veïnal contra les agressions al territori.

David Nieto, Anna Muns
Grup Tres Torres
Plataforma *Salvem Oliveretes*

Un llunyà 1976 s'imposava a Barcelona i voltants un obsolet Pla General Metropolità que condemnava terrenys i àrees que avui dia tenen un gran valor ambiental i patrimonial a la seva desaparició en nom d'un creixement demogràfic ordenat. Tots els governs municipals, estimulats per l'afany de lucre privat, es llençaren a edificar per tots els racons que el PGM havia assenyalat. Amb el temps, l'aturada del creixement demogràfic, la revalorització dels espais naturals amenaçats, la gran quantitat de casos de corrupció i els abusos del sector immobiliari van generar resistències veïnals a projectes urbanístics descomunals que havien deixat de tenir el propòsit de servir les demandes de la població per servir a altres interessos.

El cas que exposarem serà el de la llarga lluita veïnal contra el Pla de Llevant a l'àrea agroforestal d'Oliveretes de Viladecans.

Als voltants del 2006 es constituí la Plataforma Salvem Oliveretes, que va canalitzar el descontentament contra aquest i altres projectes urbanístics. Analitzarem les diferents etapes de la plataforma, amb una greu crisi immobiliària pel mig, l'entrada en escena de l'infame Eurovegas, el polèmic Barça Parc, la reactivació del projecte i les últimes esperances d'aturar les màquines per protegir una espècie amenaçada.

La lluita veïnal va plantar cara a diversos fronts: l'institucional, amb esmenes, diàleg amb partits polítics i presentació de punts als plens municipals, alhora que es produïa una intensa mobilització als carrers amb manifestacions, articles, ocupacions, rodes de premsa, sabotatges, denúncies públiques, pintades a les parets, activitats lúdiques i activistes passant la nit al calabós. I és que no només es va entendre com un problema local, sinó que la reproducció del mateix problema a altres municipis va generar una xarxa solidària a la comarca del Baix Llobregat, incrementant els recursos i mobilitzacions de les diferents entitats locals en defensa del territori.

Què hi ha al darrere de tanta insistència a edificar el pla de Llevant? Quins actors obtenen més beneficis en l'execució del pla? Hi ha hagut transparència en el procés? Hi ha previsió de complir els objectius plantejats? Quin és el vincle entre l'Ajuntament i les promotores, constructores i immobiliàries?

De tot això, us explicarem la història i intentarem respondre a tots els interrogants.

+de 1000
Histories de St. Climent de Llibregat

ASSOCIACIÓ D'AMICS DEL MUSEU DE GAVA

CENTRE D'ESTUDIS BERGATANS
C/ del Poble Nou, Resor 11, 08529 - Bergas

Grup Tres Torres

Plaça de Sant Joan de Vilatorrada, 10 - 08840 - Sant Joan de Vilatorrada

GREHIC

Amb la col·laboració de:

Ajuntament
de Castelldefels